

УДК 316.323:130.2

КАРНАВАЛЬНІСТЬ БЕЗ КАРНАВАЛУ: ТРАВНЕВА РЕВОЛЮЦІЯ 1968 р. ТА ДУХ ШІСТДЕСЯТНИЦТВА

ОЛЬГА МАЛЬЦЕВА,*кандидат філософських наук, старший викладач кафедри філософських наук
Приазовського державного технічного університету, м. Маріуполь*

У статті революційні події 1968 р. у Західній Європі, пов'язані з переходом від епохи модерну до постмодернізму, розглядаються крізь призму карнавалізації суспільної свідомості.

Відмічається активізація особливого настрою - духу карнавалу, викликаного переходом у нові соціокультурні реалії. Виявляються соціальні функції карнавальної стихії та причини незавершеності перехідних процесів, що почалися в другій половині ХХ ст.

Ключові слова: перехід, карнавальна свідомість, карнавалізація соціокультурного простору, карнавальність, дух карнавалу, соціальні функції карнавалу.

Постановка проблеми. Останнім часом у соціальних дослідженнях поширилася тематика, пов'язана з вивченням специфічних рис сучасного соціокультурного простору. Як правило, характеристики сьогодення, що дають автори цих робіт, витримані в термінах "перехідності", "біфуркаційності", "карнавальності". Масштабність і безпрецедентність змін, які зараз відбуваються, примушують замислитися над спрямованістю самого процесу. Перехід, про який тут ідеться, визначається ними як найтриваліший в історії людства і як такий, що відкриває нові цивілізаційні реалії. Саме тому увага науковців усе більше привертається до витоків названого феномена. Деякі з них схиляються до думки, що перші ознаки переходу проглядалися вже на початку ХХ ст., однак більшість пов'язує кардинальний розрив із попереднім плином історії з подіями другої половини минулого сторіччя, перш за все, з революційним студентським рухом у Західній Європі. Оскільки виникнення й уречення будь-якого соціального явища починається з настрою, а ще точніше, з картини світу, характерної для певної спільноти або субкультури, то слід шукати саме її, щоб зрозуміти природу подальших суспільних трансформацій. Тобто треба дослідити умови зростання соціальної групи, яка в означений період стала носієм перехідної, карнавальної свідомості. Якщо аналізувати зміну поколінь за останні півстоліття (приблизно 50-60 років) з огляду на ті цінності та життєві орієнтири, що вони в них склалися і які згодом були привнесені в соціальне буття, то, дійсно, неважко помітити, що особливо виділяється те з них, котре західні спеціалісти називають "поколінням травневої революції", а вітчизняні - "шістдесятниками". Отже, актуальність і наукова доцільність вивчення феномена зародження й впливу карнавальної свідомості молоді 60-х років ХХ ст. на суспільний простір пояснюються необхідністю визначення умов виникнення тієї соціокультурної тенденції, що продовжує стрімко розгортатися й на початку ХХІ ст.

Огляд і аналіз публікацій. Звертаючись до теми карнавалу та проявів карнавальності в житті сучасного суспільства, ми залучаємо попередній досвід вивчення цієї проблематики. Насамперед, це досвід російських дослідників. Із самого початку наголосимо на наукових роботах М. М. Бахтіна, який уперше звернувся до аналізу карнавальної, сміхової культури. І хоча він зосередив свої зусилля виключно на аналізі середньовічної західноєвропейської карнавальної традиції ("Творчість Франсуа Рабле і народна культура Середньовіччя й Ренесансу" (1965)) [1], для нас найбільш цінним є не стільки яскраво описані ним обрядово-видовищні форми народного свята або класові антагонізми щодо конкретно-історичних обставин середньовічного суспільства, скільки дане автором визначення духу карнавалу, що складає його глибинну загальнокультурну та соціальну сутність. Це особливий ґатунок двомірності, виникнення іншого життя по той бік офіційного, розповсюдження карнавальних, сміхових настроїв на всі сфери суспільного буття, поширення карнавальної свободи, це вихід за межі звичайного життя, скасування всіх ієрархічних відносин, привілеїв, норм, це долання нездоланих бар'єрів цивільного, майнового, службового, сімейного (статевого) і вікового стану, це породження нового світу, його ускладнення й множинність, розгул пародіювання, критиканства, бунтівних настроїв тощо.

Відправним для нашого дослідження є теза С. Аверінцева про перехід як історичний контекст функціонування сміху. У статті "Бахтін, сміх, християнська культура", що увійшла до книги "М. М. Бахтін як філософ" [2], він піддав бахтінську концепцію карнавалу певній критиці. С. Аверінцев стверджує, що сміх не перебуває в статичному стані, навпаки, явище динамічне, будь-які соціальні зміни, перехідні ситуації активізують карнавальну стихію з її ментальним визволенням, відродженням хаосу, бурлінням

№7 (98) жовтень 2009 р.

пристрастей, нових ідей, зіткненням протиріч та їх ігровим розв'язанням. Також скористаємося доробками Д. С. Ліхачова, О. М. Панченко та Н. В. Понирко, які в книзі "Сміх у Стародавній Русі" [3] значно поглибили розуміння "сміхового світу", розкрили його етнічну специфіку на прикладі давньоруської культури, а головне - розширили такі поняття, як "антиповедінка", "антисвіт", "антикультура". Вони вказали на універсальний механізм оновлення культури завдяки періодичному "втручанням" в неї сміхового світу антикультури. Цікавою, на наш погляд, є спроба подивитися на історію Росії крізь призму карнавальності, що пропонує сучасний російський філософ М. О. Хренов. У роботі "Культура в епоху соціального хаосу" [4] він розглядає окремі перехідні періоди російської історії як час панування карнавальних настроїв (наприклад, часи правління Івана Грозного та Петра I). Цей дослідницький досвід пов'язаний із розумінням карнавальності як особливої ментальності, якою "дихає" суспільство у вирішальні, біфуркаційні періоди свого розвитку, коли відбувається вибір можливих контурів майбутнього. У М. Хренова "карнавальність" не завжди суто карнавал, це радше особлива атмосфера в суспільстві, певний дух змін, у вирій якого потрапляють думки, ідеї, люди, що є їх носіями, соціальні інституції, влада. Можна сказати, що це такий соціальний маскарад, під час якого відбувається обмін масками й костюмами, активізується скептична та нігілістична свідомість, усе перебуває в русі, що нарешті призводить до нового синтезу, іншої історичної ситуації, яка докорінно відрізняється від попередньої.

Таким чином, є підстави констатувати, що на сьогодні існує певна методика аналізу суспільства, за допомогою якої стає можливим дослідження динаміки сміхових, карнавальних настроїв у перехідних і стаціонарних епохах, склався спеціальний термінологічний апарат, який дозволяє відбити ті соціальні перетворення, що супроводжують розвиток цього явища. Це розкриває перспективи системного вивчення еволюції людської культури, світу соціальності з позиції "цілісного світогляду сміху" (Д. С. Ліхачов). Однак таке завдання можна розглядати як надмету, котра потребує попередньої підготовки, одним із етапів якої може стати дослідження проявів карнавальності, що супроводжували початок переходу модерної культури в стан постмодерну.

Виходячи із цього, **метою** роботи є виявлення рис карнавальності в соціально-історичних обставинах переходу від модерну до постмодерну та визначення ролі духу карнавалу в процесі формування нової ціннісної стратегії людства. Як проміжні завдання розглянемо передумови, основні гасла та наслідки травневої революції 1968 року в Західній Європі; проаналізуємо зміни в молодіжній свідомості, виявимо притаманні їй риси карнавальності; порівняємо особливості протікання "культурного переходу" в умовах Заходу й радянської дійсності; дослідимо соціальні функції карнавалу, проаналізуємо вплив карнавальних настроїв на вибір ціннісних пріоритетів молоді, сформулюємо причини незакінченості цього переходу і його тривалого продовження.

Виклад основного матеріалу. Методологія наукового пошуку, крім спеціальних підходів до вивчення суспільства в перехідних, карнавальних станах, про які йшлося вище, також передбачає використання методу історичного порівняння, си-

стемного та структурно-функціонального аналізу, прийомів соціально-психологічного й соціологічного дослідження.

Західноєвропейські вчені вважають події травнево-червневої революції 1968 року своєрідною "точкою кипіння", індикатором суспільних настроїв, які панували в Західній Європі ще з кінця 50-х - початку 60-х років ХХ століття. "Студентська революція" у Франції стала справжнім соціальним вибухом і примусила звернути увагу на вимоги молодих. Замислитися було над чим, адже гасла, що вони їх проголошували, були занадто незвичними: "Прекрасне - на вулиці!", "Барикади перешкоджають проїзду, але відкривають шлях!", "Бруківки - під пляж!", "Влада уяві!". Революція носила підкреслено видовищний характер із елементами театралізації. Спокійна течія буржуазного життя була порушена, у суспільстві дебатувалося питання: що це, власне, було - чи то історична драма, чи то фарс? Карнавальна стихія набирала обертів, відбувалася справжня карнавалізація соціального простору.

Звичайно, за спонтанним поривом молоді назустріч чомусь кращому, бажанню встановити "тут і зараз" царину абсолютної свободи стояли численні політичні, економічні, соціально-психологічні причини. Однак серед найважливіших із них була не стільки свідомо необхідність демократизації в усіх сферах соціального буття, скільки ще не до кінця усвідомлене прагнення загальнокультурної трансформації. Це була перша маніфестація постмодерністського настрою, який виник на ґрунті емансипації від ідолів-ідеалів Модерну. Це був відвертий виклик добі Модерну в цілому з її раціоналістичною концепцією, що вилилася в апологію тотального контролю над цивілізацією, та орієнтацією на універсально-загальну ідентифікацію, яка помітно притупляла сприйняття буття.

"Безподібна революція" (так не без іронії називав її французький соціолог і публіцист Р. Арон) дала поштовх для переосмислення всього спектру соціокультурних проблем другої половини ХХ століття. 50-60-ті роки минулого століття - це час стрімкого розвитку західної цивілізації, зокрема накопичення матеріальних благ та реформи комунікативних практик. Тому ціннісні вибори молоді, хоча й відбувалися в контексті соціальних, економічних, політичних проблем, що виникали у зв'язку із цим зростанням, однак все ж такі передбачали не просто покращення й удосконалення старого порядку, а кардинальні зміни. Той світоглядний напрям, що вони його сповідували, дуже відрізнявся від простої вимоги реформувати соціально-економічну та політичну сфери. На загальному тлі західного благополуччя всі ці проблеми торкалися кожного окремого індивіда лише побічно. Так, Д. Фокема, аналізуючи умови виникнення революційних настроїв у західній молоді в той час, пише: "Неважко здогадатися, що така світоглядна настанова стає можливою в сприятливих умовах Заходу, у рамках достатку та пересиченості, коли суперечності не переростають рівня приватного життя і не викликають загальної тривоги" [5, с. 159].

Той постмодерністський дух, носієм якого було тодішнє студентство (на відміну від постмодернізму як якоїсь єдиної концепції, існування котрої, наприклад, Р. Рорті взагалі ставить під сумнів), мав достатньо впізнавані риси. Антидогматичність, плюралізм, іронічність, нігілістичний пафос - усі ці ознаки постмодерністської ментальності цілком уклалися в карнавальні тенденції, що засвідчувало по-

чаток ревізії попередньої традиції, прагнення подолати "неповноту" модерного світосприйняття. Це була спроба відмовитися від якоїсь однієї загальноновизнаної моделі світу та ствердження принципової неможливості установити будь-який ієрархічний порядок або якусь систему пріоритетів у житті один раз і назавжди. Звідси такі притаманні "травневному поколінню" риси, як презирство до матеріальних благ, що перетворюється на справжню "відразу до світу", "відмову від статі" (у сенсі стирання різниці між статтями), проголошення сексуальної свободи, прагнення "звільнитися від культури" [6, с. 115].

Карнавальна антиповедінка в цих історичних умовах перетворилася на форму символічного негативістського поведіння. Вступаючи в силу, активізована карнавальна стихія антикультура передбачала тимчасове скасування соціальної ієрархії, інверсію всіх і всього, зміну соціальних ролей, повну сплутаність усіх значень. "Контркультуру", яку несло із собою покоління 1960-х років, вирізняли культ вітальних, тілесно-природних потреб та ігнорування нав'язливої, "зайвої культури". Той факт, що реальність поступалася місцем гіперреальності й породжувала хаотичність свідомості свідчить про те, що в другій половині 1960-х дух карнавалу посилювався. Складалася неповторна карнавальна атмосфера, у суспільстві все було пронизане карнавальністю, хоча карнавалу в буквальному розумінні не було. На цьому фундаменті на Заході виникає така молодіжна субкультура, як хіпі. В. Тернер, досліджуючи природу феномена хіпі, називав його "лімінальним", тобто перехідним, граничним явищем. Носіями цієї культури стали особи з невизначеним статусом, ті, хто об'єктивно "випав" із суспільства або за власним бажанням обрав маргінальність. Парадоксальність поведінки, думки, оцінок хіпі перекликається з манерою поведінки й способами світосприйняття блазня, дурня, юродивого, тобто центральних фігур карнавалу. Проте в цій прихованій, а іноді досить відвертій формі "клеїти дурня", була наявна критика існуючого соціального й культурного простору, нестримне бажання його оновлення. Протестні настрої хіпі були типовим проявом антиповедінки, що виходить за межі прийнятих соціокультурних норм і відбиває суспільну психологію перехідності. Ігрова, маскарадна, "хіпова" манера самоствердження, демонстративна поведінка були націлені на "відмову" одразу від усього: від культурних норм, суспільства взагалі, від моди тощо. Однак у цій своїй грі молодь, відмовляючись від суспільства й будь-яких культурних норм, об'єднавшись у спільноту хіпі, несвідомо створювала власні соціальні моделі й культурні стандарти, відмовляючись від офіційної моди, вона перекроювала лекала, за якими шився класичний одяг, і започатковувала свою власну моду на джинси й "фенечки".

На думку Т. Парсонса, Л. Фойєра, В. Тернера, кожне нове покоління є перехідним, воно "вступає в порожнечу", оскільки сама соціальна структура вислизає у нього з-під ніг. Тому молодіжні спільноти завжди відмовляються від світу "дорослих" і будують свій власний. Але контркультура 1960-х відбивала не лише протиріччя чергової зміни поколінь, а, по суті, була викликом, антикультурою для всієї попередньої культурної традиції. Видовищність студентської революції, юродство хіпі - це був соціокультурний протест, відчайдушний виклик усій попередній добі. Можна сказати, що західноєвропейсь-

ка молодь кінця 60-х років ХХ ст. в особі революційно налаштованого студентства й субкультури хіпі виступила в ролі колективного юродивого на карнавалі, який відбувся на стику культур. Цей карнавальний образ знадобився молоді для декларації нових ідеалів і цінностей, що надзвичайно вирізнялися на тлі загальноновизнаного й усталеного порядку. Однак, за Т. Парсонсом, якими б на перший погляд несподіваними не здавалися цінності контркультури, згодом вони "випливають" і стають підґрунтям організації "великого" суспільства. За такою схемою відбулося й "дорослішання" героїв травневої революції.

Замислюючись над долею шістдесятників, французькі філософи Жамбе і Лярдю відмічають, що це покоління "розірвало живу матерію історії на "світ господаря" (лінійний час), де всі здобутки цивілізації, знання, мова, культура накопичуються, збагачують, але обмежують собою людину, та "світ бунтівника" (позачасовий), у якому немає звичайних людських вимірів" [7, с. 36-42]. Тобто вони повертали історію в хаотичний стан: первісну невизначеність, багатозначність і постійне ранжирування смислів і цінностей, які ніяк не склалися в певну ієрархію. Так поступово виникло розповсюджене судження про те, що революційний студентський рух 60-х років ХХ століття був не стільки націлений на конкретні зміни суспільного порядку, скільки був бунтом невизнання усталених форм соціальності й культури. Отже, головний настрої, що характеризує покоління "травневої революції", - це нігілізм, відмова від будь-яких ідеалів заради неформалізованої, вільної течії індивідуального та соціокультурного буття. На думку представників "нової хвилі", життя може й повинне бути поліваріантним, непередбачуваним, сповненим імпровізацій. Головним їх бажанням було перетворити його на "свята, що завжди з тобою", влаштувати безкінечний, вічний карнавал.

Треба відзначити, що дуже швидко відбулося поширення карнавальної свідомості за межі Західної Європи. Як загальнокультурна тенденція карнавальність проникла й у СРСР, але дала знати про себе в специфічній формі. Виділяючи такі спільні риси покоління шістдесятих, як нігілізм, ідеалізм, бунтарські настрої, демонстративне дистанціювання від культурної спадщини минувшини, слід мати на увазі, що в нашій країні карнавалізація соціального простору проявилася по-своєму, виходячи із радянських реалій. Якщо на Заході в 60-ті роки минулого століття "відбувалися сполохи на обрії нової культури", які молодь відчула раніше за всіх та стала їхнім індикатором, то соціокультурний ландшафт радянської дійсності був зовсім іншим. Покоління, за яким у нас закріпилася назва "шістдесятники", зросло в атмосфері надмірної заполітизованості, ідеологічного й тоталітарного тиску. Тому притаманні своєму поколінню та історичній ситуації протестні настрої воно спрямовувало проти цих соціальних явищ. Дух карнавальності, що проглядався в переході до постмодернізму за радянських часів, знайшов вираз у відмові від будь-яких обмежень свободи: політичної, правової, національно-культурної, релігійної тощо. Загальний емоційний стан молоді характеризувався відразою, оскільки зіткнення з існуючими соціальними обставинами входило в суперечність із їхніми морально-етичними, суспільно-політичними, ідеологічними виборами. Інтелектуали-"шістдесятники" дійсно руйнували канони, але ця руйнація відбувалася за спрощеною схемою, обмежуючись переважно впливом на рівні масової свідомості,

відвертим епатажем останньої та зведенням світу соціальності до абсурду. Ілюзорність такого бунту полягала в тому, що, критикуючи світоглядно-ідеологічні кліше, молоді люди не могли вислизнути з-під офіційного контролю тоталітарної системи. Тому бунт покоління "шістдесятників" відбувався непослідовно.

Але зміни на рівні ментальності сталися, хоча вони так і залишилися атавістичними спробами, котрі не змогли розвинутися в межове (що означало б грань епох) культурне явище. Так, Ю. Андрухович, аналізуючи спочатку типові характеристики постмодерністської літератури і її радянські зразки, згодом замислюється (не без сарказму) про "наше" розуміння західного постмодернізму: "...він агностичний, амбівалентний, американський, анемічно-німецький, антологічний, "безмежно відкритий глухий кут", безплідний, бі- (і більше) сексуальний, варіативний, вторинний, вульгаризаторський, гермафродитичний..." [8, с. 15]. Доречно у цьому зв'язку навести жартівливе визначення критика І. Бондаря-Терещенка, який пародіює ознаки західного постмодерну, віднаходячи їхні поверхньо-примітивні відповідники в соціокультурних обставинах українського минулого: "У нас постмодернізм з'явився 14 жовтня 1964 року, коли від керівництва країною був відсторонений блискучий модерніст Микита Хрущов. Кукурудза і космос, хімізація і синтетична зимова шапка - усе це виразні модерністські ознаки, і Хрущов, між іншим, цілком даремно називав "підарасами" близький йому за духом модерністів від мистецтва. Адже гомосексуальність та андрогінізм притаманні якраз постмодерністській парадигмі: не дурно ж наступний із черги генсек Брежнєв так полюблив цілуватися з лідерами соціалістичних країн" [9, с. 156].

У країні, де навіть наприкінці 1980-х років стан суспільства не можна було кваліфікувати як вільний, у 1960-ті люди з новим світосприйняттям жили з постійним відчуттям екзистенційної загрози. Проте вплив десталінізації сягнув далеко поза політико-культурні течії та протитечії, в яких рухалися кремлівські політики й київські інтелектуали. Загальне послаблення ідеологічного контролю виявило нові настрої, що зароджувалися серед освіченої міської молоді. Якщо палка меншість була сповнена рішучості виправити кривди сталінського терору, то величезна більшість не виявляла великої зацікавленості в ідеологічних та політичних питаннях. І все ж у молоді виразно зростали настрої непокори владі та прагнення керуватися в житті засадами індивідуалізму, так довго пригнічуваного сталінською ортодоксією.

Тобто формування нового покоління 1960-х років у нашій країні відбувалося через відсторонення молоді від усього "совєтського" та її самоідентифікацію із західним стилем життя. Карнавальна антиповедінка по-радянськи - це відмова наслідувати соціалістичні зразки суспільного та індивідуального життя й спроба ідентифікуватися з тим способом буття, що його офіційна ідеологія визначала як буржуазний (у значенні ворожий, протилежний, неправильний, поганій). Як відзначає із цього приводу відомий канадський історик українського походження Орест Субтельний, "...для молоді стали нестерпними одноманітність радянського життя, віджила мораль, старомодна манера вдягатися і вкрай ідеологізована система навчання. В її середовищі поширювалася мода на західну джазову та поп-музику, що викликало переляк у старшого покоління. А деякі

молоді люди, зокрема так звані "стиляги", навіть хизувалися своїм нечуваним (за радянськими мірками) одягом і "антигромадянською поведінкою". В Україні, як і в усьому Радянському Союзі, почало з'являтися матеріалістичне й егоцентричне "Я"-покоління (вже достатньо сформоване на Заході), що дуже відрізнялося від попереднього і породило таких завзятих комуністів і націоналістів" [10, с. 616]. Як бачимо, незважаючи на численні відмінності, карнавальна атмосфера періоду і "там", і "тут" передбачала все те, що М. М. Бахтін називав карнавальним світовідчуттям: соціальною інверсією, бродіння ідей, бунтівні настрої, зміну ролей, схильність до переодягань, посилення еротизму, демонстративність поведінки.

Як західне "покоління травня", так і наші "шістдесятники", були націлені на перетворення світу "прямо зараз". Однак це їхнє натхнене поривання, хоча й виявилось помітним соціальним явищем, усе ж таки не призвело до радикальних суспільних змін. Очікування, що світ зміниться лише від декларацій про бажання його змінити, не виправдалися. Із виниклої хаотичності ніяк не народжувалось щось позитивно нове. Це не дивно, адже карнавальність сама по собі має абсолютно визначені соціальні функції: вона повертає в соціальне буття дух свободи, виступає засобом долання звичної поведінки, старих правил і стандартів, себто компенсує жорсткість суспільних норм, створює умови для пошуку й обігрівання нових моделей соціального світу, що змогли б інтегрувати суспільство. Карнавал - це "глибокий видих", що несе із собою катарсис, але видих, навіть якщо він приносить тимчасове полегшення, повинен змінитися наступним вдихом. І цей закон суспільного життя не можна відмінити. Постійне свято пригнічує і втомлює, карнавальна парадоксальність і невизначеність без кінця лякають й деформують свідомість. Із цього приводу висловлюється українська дослідниця Стефанія Андрусів у своїй роботі "Модернізм / постмодернізм: ланки безконечного ланцюга історико-культурних епох". Аналізуючи принцип деконструктивізму, запропонований французьким філософом Жаком Деррідою, авторка наголошує, що ствердження способу розумування, заснованого на парадоксі, є небезпечним явищем. За її висловом, це вже "симптом сомнамбулічної мутації". Коли розвінчування й розмаскування ідеологій та ієрархій цінностей призводить до дестабілізації ідеології взагалі, коли мовлення стає формою письма, присутність - типом відсутності, маргінальне насправді виявляється центральним, а чоловік - різновидом жінки, парадоксальність перетворюється на абсурд, у розрядженій атмосфері якого не можна вижити. Справді, така дійсність стає в'язкою, втрачає твердий фундамент. На думку російського письменника-постмодерніста Віктора Пелевіна, той тип філософування, що запропонували французькі філософи "травневої хвилі", це "океан лайна", у котрому гострий розум тоне, як дамаський клинок, а тупий - як сокира. Прагнення розмити всі межі й зафіксувати цю розмитість стає безплідною затією. "Вічний карнавал - уже не карнавал, а вічна смерть". Тому за глибоким видихом революційно налаштоване покоління все ж таки зробило рятівний вдих, який допоміг відчутти міцний ґрунт під ногами й дещо згасити запалену карнавальну свідомість. "Вчорашні бунтівники та нігілісти в їхній значній частині вже в середині 1970-х - на початку 1980-х років "... зайня-

ли свої ніші, знайшли "теплі" місця в лоні тієї "системи", котру нещодавно так енергійно критикували й висміювали, хоча й пройнялися духом апатії та "вселенського скептицизму" [11, с. 72-68].

Французький філософ Паскаль Орї мав певні підстави для того, щоб написати у своїй книзі, присвяченій "культурній історії Франції": "Якщо люди 68-го року і програли, то вони зовсім не програли у глобальному сенсі" [12, с. 13]. Це насправді так, якщо мати на увазі той факт, що вони передбачили загальносвітові тенденції, вони задали вектор сучасному соціокультурному розвитку.

Отже, постмодерн із його піднесено-святковим настроєм виявився заманливим, але нежиттєздатним проектом. Перехід культури у нову якість не відбувся й продовжується досі.

Висновки

Соціокультурна криза стала невід'ємною історичною ознакою ХХ ст. Накопичуючись роками, вона вибухнула студентським рухом 1968 р., створивши таку культурну ситуацію, "від якої нікуди не подітися" (Ю. Андрухович). Засвідчуючи перехід від доби модерну до постмодернізму, події травневої революції розгорталися в душі карнавалу. Карнавальність без карнавалу відбилася перш за все в зміні ментальності, у специфічній молодіжній свідомості, розвитку самобутніх субкультур, що сприяли розповсюдженню нової ідеології й міжгенераційному відчуженню по лінії "офіційна культура - світ іншої соціокультурної реальності". Набуваючи в кожних конкретно-історичних обставинах особливих характерних рис, карнавальність у духовній сфері всюди проявлялася однаково: як відмова від раціоналістської самовпевненості, як скептичність щодо будь-яких систем та ідеологій, як критика й пародіювання попереднього досвіду, як змішування смислів і цінностей тощо. Звісно, такі риси карнавальної свідомості актуалізуються в будь-яку перехідну добу. Однак своєрідність переходу від проекту модерності до постмодерну полягала в тому, що першопрохідці нового культурного світу, по суті, сприйняли карнавальність із її парадоксами, іронією, протестними настроями, грою смислів і значень не як засіб для зміни старих соціокультурних обрисів на оновлені, а як мету. Націленість на ствердження плюралізму, толерантності, демократичності задля мінімізування тотального соціального контролю, тоталітарної

агресивності та прагнення домінувати над особистістю згодом переросли в бажання жити в карнавалі, тобто відмовитися не лише від старого порядку, а від усталених форм соціальності й культури взагалі. Намагання приручити святково-карнавальну стихію задля "повсякденного використання" практично призвело до поразки шістдесятництва. Наступне покоління почало з тих настроїв, якими скінчило попереднє. Його життєва спрямованість стала справжньою інверсією устремлень своїх попередників. Карнавальні страсті стихли, але ненадовго. Початок ХХІ ст. знов демонструє всі ознаки карнавалізації соціального, політичного, культурного життя. Тому е сенс подальші наукові пошуки спрямувати на дослідження його проявів в умовах сьогодення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бахтин М. М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса / М. М. Бахтин. - М. : Художественная литература, 1990.
2. Аверинцев С. С. Бахтин, смех, христианская культура / С. С. Аверинцев // М. М. Бахтин как философ : сборник статей : [Российская академия наук; Институт философии]. - М. : Наука, 1990. - С. 8-11.
3. Лихачев Д. С. Смех в Древней Руси / Д. С. Лихачев, А. А. Панченко, Н. В. Поньрко. - Л. : Наука, 1983. - 293 с.
4. Хренов Н. А. Культура в эпоху хаоса / Н. А. Хренов. - М. : Едиториал УРСС, 2002. - 448 с.
5. Fokkema Doused W. Historia literatury, modernizm i postmodernizm / Douwe W. Fokkema. - Krakow : Universitas, 2002.
6. Баталов Э. Я. Философия бунта / Э. Я. Баталов. - М. : Политиздат, 1973. - 209 с.
7. Каграманов Ю. М. Метаморфозы нигилизма: О "новых философах" и "новых правых" / Ю. М. Каграманов. - М. : Политиздат, 1986. - 160 с.
8. Андрухович Ю. Повернення літератури? / Ю. Андрухович // Плерома 3'98. Мала Українська Енциклопедія Актуальної Літератури. - Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1998. - С. 15-16.
9. Бондар-Терещенко І. Літерний дім / І. Бондар-Терещенко // Кур'єр Кривбасу. - 2002. - Травень (№ 150). - С. 150-158.
10. Субтельний Орест. Україна: історія / Орест Субтельний ; [пер. з англ. Ю. І. Шевчука; вст. ст. С. В. Кульчицького. - 3-тє вид., перероб. і доп.]. - К. : Либідь, 1993. - 720 с.
11. Benoist A. de. Les idees a l'endroit / A. de Benoist // Realites. - 1982. - № 243. - P. 72-86.
12. Ory P. L'Entre-dent-Mai. Histoire culturelle de la France. Mai 1968 - Mai 1981 / P. Ory. - P. : Republique, 1983. - 286 p.

O. Maltseva

CARNIVAL WITHOUT CARNIVAL: THE MAY REVOLUTION OF 1968 AND THE SPIRIT OF THE SIXTIES

In the article the revolutionary events of 1968, associated with the transition from modern to postmodern era, viewed through the prism of carnivalization the public's consciousness. There is an activation of a special mood - the spirit of carnival, caused by the transition to new socio-cultural realities. Social functions are identified carnival elements and causes incomplete transition process that began in the 2nd half of the twentieth century.

Key words: transition, carnival consciousness, carnivalization of the socio-cultural space, a carnival, the spirit of carnival, the social functions of the carnival.

© О. Мальцева

Надійшла до редакції 29.09.2009

№7 (98) жовтень 2009 р.